

Prostorski obrat v literarni vedi (predgovor)

Marko Juvan, Marijan Dovič, Jernej Habjan

V tematskem sklopu revije *Primerjalna književnost*, naslovljenem »Prostorski obrat v literarni vedi«, je zbranih petnajst razprav, ki skušajo razložiti, kakšni so zgodovina, ideološko-družbeni kontekst, pojavne oblike in pomeni t. i. *spatial turn*, ki je zajel humanistične in družbene znanosti konec osemdesetih let 20. stoletja in kot splošno izvoznico idej prvič ustoličil geografijo. Katera nova obzorja – če sploh katera – je prostorski preobrat literarni vedi doslej že odprl in kaj ji še obeta? V kakšno razmerje stopa prostorska epistemologija s časovnostjo in pripovednostjo, ki tradicionalno utemeljujeta literarno zgodovino? Kaj lahko spoznamo s kartiranjem in analizo razmerij med geografskimi prostori, v katerih literatura družbeno biva in vanje posega, in prostori, upodobljenimi v besedilnih svetovih? Kaj prispeva k literarni zgodovini opazovanje, ki si za predmet izbira določeno zgodovinsko povezano zemljepisno območje (mesto, mikro- in makroregijo, celino ali svet v celoti), in to v vsej raznorodnosti, prepletenosti in konfliktnosti njegovih kulturnih govoric? Kako se lahko prek literarnih upodobitev približamo družbenemu doživljanju dejanskih krajev in pokrajin? Kako so starejše in sodobne tehnike izdelovanja zemljevidov služile literarni geografiji? Ali je danes književnost sploh smiselno kartirati?

Tematski sklop, ki je pred vami, je v veliki meri povezan z raziskavami za projekt *Prostor slovenske literarne kulture: literarna zgodovina in prostorska analiza z geografskim informacijskim sistemom* (J6-4245), ki ga s finančno podporo ARRS od 1. 7. 2011 vodi Marko Juvan, raziskovalno skupino pa sestavljajo sodelavke in sodelavci Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU, Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU in Oddelka za slovenistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. V letu 2012 je projektna skupina že objavila slovensko-angleško tematsko številko *Slavistične revije* pod naslovom *Prostor v literaturi in literatura v prostoru* (ur. Urška Perenič), v kateri so zbrane predvsem analize slovenskega gradiva. V *Primerjalni književnosti* je skupina želela po eni strani nadaljevati empirične prostorske raziskave slovenske literarne kulture, po drugi strani pa poglobiti refleksijo o metodoloških temeljih in izhodiščih projekta. Zato je bilo k sodelovanju povabljenih tudi nekaj tujih strokovnjakov, ki so uveljavljena imena v prostorsko usmerjeni literarni vedi.

Tematski sklop uvajajo trije načelni premisleki slovenskih avtorjev o prostorskem obratu (Marko Juvan, Bojan Baskar, Jola Škulj) in njegovih implikacijah za literarno vedo in druge humanistične discipline; vsaj deloma se v njih čuti zadržanost do razglašanja prostorskega obrata za temeljni epistemološki zasuk zadnjih let (predvsem Baskar, pa tudi Juvan). Sledi niz osmih razprav tujih strokovnjakov, ki so objavljene v angleščini. Medtem ko Peter Hitchcock (ZDA) vpelje koncept »prostora časa« in se kreativno spopade s kronotopi in različnimi vidiki »krize«, se Andrei Terian (Romunija) in Maro Kalantzopoulou (Grčija) ukvarjata s pomenom in posledicami prostorskega obrata za literarno zgodovino, ki sicer velja za tradicionalno »časovno« panogo – te so seveda očitne tako na ravni nacionalnih kot širše zasnovanih (regionalnih in svetovnih) literarnozgodovinskih pripovedi. Ayşe Deniz Temiz (Turčija) se sooči z Deleuzovo artikulacijo intenzivnega prostora v umetnosti in filozofiji od pojma »gladkega prostora« do koncepta »gube«, Sonja Stojmenska-Elzeser (Makedonija) pa obdela problem reprezentacije in produkcije izmuzljivega »genius loci« v literarnih tekstih. Sledijo razprave, ki se ukvarjajo z rabo kartiranja v literarni vedi: uvaja jih premiselek Roberta Stockhammerja (Nemčija), ki je izrazito skeptičen glede možnosti kartiranja fikcijskih besedil. Njegov kolega Jörg Döring (Nemčija) skuša nasprotno prek prikaza različnih uporab kartiranja pokazati, da so tudi tu mogoče tako slabe kot dobre prakse. Med zadnje bi gotovo lahko uvrstili analizo »peterburškega teksta«, ki sta jo prispevala Sarah J. Young in John Levin (Združeno kraljestvo) in s pomočjo primerov iz *Zločina in kazni* pokazala na potencial ustvarjanja zemljevidov. Niz o uporabi kartografije v literarni vedi se končuje z razpravo Urške Perenič o kartiranju biografij oz. življenjskih in kariernih poti slovenskih književnikov; njen in naslednji trije prispevki slovenskih avtorjev so spet objavljeni v slovenščini. Marijan Dović se ukvarja z začetki vzpostavljanja danes izredno gostega omrežja spominskih obeležij slovenske literarne kulture, Mimi Urbanc obravnava pokrajino v luči retoričnih figur v besedilih o slovenski Istri, Aleš Vaupotič in Narvika Bovcon pa prevprašujeta znakovnost novomedijskih objektov na primerih eksperimentalnih narativizacij virtualnih prostorov.

Kot se spodobi za prostorsko obarvan sklop, ki se spogleduje s uporabo kartiranja, je v tej številki revije tudi precej različnih (tematskih) zemljevidov. Medtem ko so črno-beli objavljeni ob tekočem besedilu, je dvanajst barvnih prilog (pri člankih Jörga Döringa, Sarah Young in Johna Levina ter Urške Perenič) natisnjenih v posebnem *Dodatku* (kazalke v tekstih opozarjajo na ustrezna mesta). Celotna podoba številke je zaokrožena s kritiki in poročilom oz. preglednicami Darka Dolinarja o komparativistiki na Slovenskem.